

Sommerflørt?

Ungdom og seksuell trakassering
Erfaringsrapport 2016

Dette prosjektet er støttet av
ExtraStiftelsen Helse og Rehabilitering

EXTRA
STIFTELSEN

reform
RESSURSENTER FOR MENN

KUN

Om prosjektet

Sommerflørt? er en workshop om grensesetting og seksuell trakassering for ungdom. Workshopen er utviklet av likestillings-sentrene KUN og Reform, med støtte fra ExtraStiftelsen.

Ved å bevisstgjøre unge rundt flørting og grensesetting ønsker KUN og Reform å bidra til et tryggere og sunnere oppvekstmiljø for ungdom. Vi vet at seksuell trakassering er en del av mange ungdommers hverdag. Å formidle kunnskap om og skape rom for dialog og refleksjon rundt kjønn, seksuelle grenser og samtykke er nødvendig for å forebygge seksuell trakassering. Gjennom å snakke direkte med ungdom og ungdomsledere kan vi endre holdninger og gruppekultur.

Sommeren 2016 gjennomførte Reform tre workshoper for i alt 81 ungdommer og ungdomsledere på to store sommerleirer på Østlandet. På høsten møtte KUN 70 ungdommer fra Ungdommens fylkesting i Nordland. Sistnevnte gruppe representerte 37 forskjellige kommuner i nord, mens de to leirene samlet ungdom fra hele landet. Alle ungdommene vi møtte var enten aktive i organisasjonsliv eller engasjert i politisk påvirkningsarbeid. Vårt mål var å bevisstgjøre dem om seksuell trakassering og gi dem verktøy som de kan bruke videre i forebyggende arbeid i sine lokallag og på sine skoler.

Seksuell trakassering – hva er egentlig det?

Seksuell trakassering er seksuell oppmerksomhet som er uønsket og plagsom for den det gjelder (jfr. Likestillingsloven § 8). Seksuell trakassering er altså en samlebetegnelse for alle former for seksuell oppmerksomhet som oppleves ubehagelig. Trakasseringen kan ta ulike uttrykk:

- **Verbale former.** Kommentarer på kropp, kjønnsuttrykk, utseende, privatliv; forslag eller krav om seksuelle tjenester.
- **Ikke-verbale former.** Stirring; plystring; visning eller deling av porno og nakenbilder; SMS eller chat med seksuelt innhold eller sex-rykter om noen; spre intime bilder av noen.
- **Fysiske former.** Uønsket seksuell kontakt så som beføling, klemming og kyssing.

Det viktige å huske på er at det er den som rammes av trakasseringen som sitter med definisjonsmakten. Den som trakasserer har ikke nødvendigvis dårlige intensjoner, kanskje mente man å flørte eller å gi en kompliment. Men hvis den andre personen ikke ønsker oppmerksomheten og opplever den som plagsom, er det like fullt seksuell trakassering.

Seksuell trakassering er imidlertid ikke bare «dårlig flørting». Ofte handler trakassering om normkorrigerende og å sette noen på plass. Et eksempel på dette er bruken av «hore» og «homo» som skjellsord.

Seksuell trakassering er forbudt ved lov. Mange former for seksuell trakassering vil også regnes som et seksuelt overgrep. Dette gjelder for eksempel uønsket fysisk berøring.

Hvorfor snakke med ungdom om seksuell trakassering?

Seksuell vold er et folkehelseproblem, og ungdom og unge voksne er mer utsatt enn eldre. I en nasjonal omfangsundersøkelse fra 2014, ble det funnet at halvparten av kvinnene som rapporterte om voldtekt opplevde overgrepet før fylte 18 år (Thoresen & Hjemdal, 2014). I NOVAs 2015-undersøkelse blant ungdom i alderen 18-19 år svarte 30 prosent av jentene og 11 prosent av guttene at de hadde opplevd minst en uønsket seksuell hendelse (Mossige & Stefansen, 2016).

Ikke bare er unge mer utsatt for seksuelle overgrep, seksuell trakassering er en relativt vanlig del av interaksjonen mellom jevnaldrende. En 2014-undersøkelse blant elever i videregående skole i Sør-Trøndelag fant at mer enn tre av fem ungdommer hadde opplevd seksuell trakassering det siste året.

Trakasseringen omfattet et spekter av handlinger fra kjønnsrelaterte skjellsord og seksuell ryktespredning til digital trakassering og fysisk tvang til seksuelle handlinger, inkludert samleie. Rundt halvparten av guttene og 34 prosent av jentene i studien oppga at de selv hadde trakassert noen i løpet av året (Bendixen & Kennair, 2014).

Seksuell trakassering har negativ effekt på unges helse, både på kort og lang sikt. Slåtten (2016) fant eksempelvis at ungdommer som utsettes for homoskjellsord i en mobbesituasjon har økte depressive symptomer sammenlignet med andre. Videre fant Bendixen og Kennair (2009) en sammenheng mellom seksuell trakassering, depresjon og dårlig selvbilde hos både gutter og jenter. Voksne utsatt for seksuell trakassering og andre

former for seksuell vold i barndommen eller ungdomstida rapporterer om høyere grad av skamfølelse, frykt for personer av motsatt kjønn, seksuelle problemer, spiseforstyrrelser og selvmordstanker. I tillegg rapporterer de om høyere sykefravær og mindre aktivt sosialt liv (Bendixen, Muus & Schei, 1994; Dahle m. fl. 2010).

Resultatet av seksuell trakassering er ofte et innskrenket handlingsrom. Å bli utsatt for seksuell trakassering kan føre til at man endrer sin adferd for å unngå uønsket oppmerksomhet. Kanskje skifter man klesstil eller stopper å gjøre ting man liker å gjøre. På denne måten legger seksuell trakassering begrensninger på hvordan ungdommer kan uttrykke sitt kjønn og sin seksualitet.

Hva sier ungdommene?

Gjennom erfaringene fra Sommerflørt og tidligere undervisningsprosjekter for ungdom har vi særlig lært en ting: Ungdom ønsker virkelig å snakke om samtykke, seksuelle grenser og trakassering. Dessverre får de ofte ikke sjansen.

Flertallet av ungdommene KUN møtte i Nord-Norge oppga at de i liten eller svært liten grad har hatt undervisning om flørting og seksuell trakassering i skolen. Så godt som alle opplevde workshopen som nyttig,

de fleste i stor eller i svært stor grad. På spørsmål om hvilket tema som var mest interessant for dem, svarte mange trakassering og grensesetting.

Vår erfaring var at ungdommene er engasjerte og reflekterte. De forteller om at trakassering er vanlig, særlig på sosiale medier og sosiale arenaer, men også på skolen. Mange forteller om erfaringer med intime bilder som deles uten samtykke og at det

eksisterer en usunn kultur for bildedeling, hvor hensyn til og konsekvenser for den det er bilde av er lite tematisert. De forteller også om ulike normer for og forventninger til gutter og jenter. Gutter forventes å være initiativtaker for flørting og seksuelle aktiviteter, mens jenter på den ene siden er redde for å bli stemplet som løsaktige og på den andre siden ikke ønsker å bli stemplet som priprne.

Hvordan snakke med ungdom om seksuell trakassering?

Våre erfaringer tilsier at det er viktig å løfte temaet seksuell trakassering med ungdom. Undervisningen bør inkludere konkret informasjon og praktiske verktøy, samt tilrettelegge for dialog og refleksjon rundt grenser og holdninger. Her er våre tips:

Vær nysgjerrig - bruk dialog og åpne spørsmål

Om målet er å endre holdninger, trenger vi først å vite hvilke holdninger ungdommene har og hvorfor. I workshopene våre stiller vi alltid masse spørsmål for å kartlegge holdninger og få i gang en dialog om temaet. Hva er forskjellen på flørting og seksuell trakassering? Hvordan kan noen signalisere at de ikke liker flørtinga di? Vi tror at åpne spørsmål og dialog er den beste måten å få noen til å reflektere over holdningene og handlingene sine på. Vi bruker svarene vi får aktivt når vi formidler kunnskap om temaet.

Bland det gode med det vonde

Ungdom trenger kunnskap om hva seksuell trakassering og overgrep er, men de trenger også rom til å reflektere over egne ønsker og behov. Hvis vi ønsker å lære unge om samtykke, trenger de å vite hva det er de skal si ja eller nei til. I Sommerflørt? brukte vi derfor mye tid på å snakke om flørting. Vi stilte spørsmål som «hvordan liker dere å bli flørtet med?» og «hvordan flørter dere med noen dere liker?». Når man vet hva man ønsker og hva man liker, er det lettere å oppdage når egne grenser blir tråkket over. Vi snakket også med ungdommene om hvordan man kan flørte på en god måte og hvordan man kan sjekke inn med en partner i en seksuell situasjon.

Sett fokus på forskjellige virkelighetsoppfatninger

Ikke alle som trakasseres mener å trakassere eller forstår konsekvensene av sine handlinger. I ett og samme rom kan det være vidt forskjellige holdninger til hva som er greit og hva som ikke er greit. Å synliggjøre disse forskjellene kan brukes som en metode for å understreke viktigheten av samtykke. Nettopp fordi vi tolker og mener ulikt er det en fare for at det en av oss mener som en spøk eller flørt krenker en annens seksuelle grense. Det er heller ikke alltid så lett å se forskjell på flørt og vennskapelighet. I workshopene hørte vi blant annet fra mange ungdommer at de «hadde ingen aning» når noen flørta med dem.

Vi startet Sommerflørt? workshopene med en variant av Skeiv Ungdoms «Ta stilling»- øvelse. Her leste vi opp en rekke påstander og ba ungdommene plassere seg i rommet ut i fra hvor enige eller uenige de var i påstanden. Er det greit å kalle noen for hore? Er det greit å kommentere på andres kropp? Er det greit å sende et sexy bilde til noen du liker? Er det lett å si ifra når noen trækker over grensene dine? Vi opplevde stadig at ungdommer skiftet mening underveis i øvelsen eller senere i workshopen, når de hørte hva andre hadde å si om samme påstand. Å bli konfrontert med meningsforskjeller og andre virkelighetsforståelser kan påvirke og endre ens egne holdninger.

Snakk om kjønn og vær normkritisk

Mye av den seksuelle trakasseringen er rotet i og befestet kjønnsnormer og kjønnsstereotyper. Det er ikke tilfeldig at jenter oftere blir kalt hore

og får ubehagelige kommentarer på kropp, mens gutter er mer utsatt for homonegative kommentarer. Vi vet også at lesbiske, homofile, bifile og trans-ungdommer er mer utsatt for seksuell trakassering og tvang enn heterofile og ciskjønnete ungdommer. Seksuell trakassering kan fungere som normkorrigering, gjennom å påtvinge den trakasserte en bestemt kjønnsrolle eller seksualitet eller ved å straffe noen for å utfordre etablerte kjønnsnormer.

Det er derfor viktig at undervisning om seksuell trakassering drøfter kjønnsnormer og problematiserer de ulike forventningene vi ofte har til personer basert på kjønn. Undervisningen må ta som utgangspunkt at ungdommene i rommet har ulike seksuelle orienteringer og kjønnsidentiteter. Selv jobber vi med å bruke et inkluderende språk så flere kan kjenne igjen seg selv og sine opplevelser. Vi forsøker å være bevisst på hva slags eksempler, bilder og materiell vi bruker. Å problematisere seksuell trakassering som er befestet i kjønnsnormer og kjønnsstereotyper gir mulighet til å vise hvordan seksuell trakassering kan begrense handlingsrommet til en hel gruppe og ikke bare det individet som er gjenstand for trakassering. Vi diskuterte for eksempel bruken av homo som skjellsord i situasjoner hvor gutter gjør ting som oppfattes som feminint, og hvordan det er med på å gi et signal til andre gutter om hva de må unngå å gjøre for å slippe trakassering.

Synliggjør mangfold

For å etablere et inkluderende rom for alle ungdommer vi møter, er det en god ide å aktivt synliggjøre mangfold. Dette kan gjøres på mange måter. Et eksempel er «inkludering uten markering». Inkludering uten markering er en metode hvor man inkluderer mangfold uten at det mangfoldet man viser nødvendigvis er målet med samtalen (Gunnarsson, 2016). Det kan være at man lager en plakat om aktiviteter for barn i høstferien og bruker et bilde av en jente som spiller innebandy i rullestol.

I Sommerflørt? brukte vi denne metoden ved å starte temaet flørtning med et klipp fra TV-serien Skam hvor man ser hovedpersonen Isak flørte med Even som han er forelsket i. I stedet for å lage et poeng ut av at det var to gutter, spurte vi åpne spørsmål om hvordan man kan se at personene flørter, hvem som virket mer interessert og lignende. Dette tror vi åpnet flørtediskusjonen på en måte som gjorde at flere turte å bidra.

Snakk om forskjellige former for seksuell trakassering

Seksuell trakassering kan ta mange former, og det er viktig å forklare og gi eksempler på ulike uttrykk for trakassering. Dette vil hjelpe ungdommene med å identifisere trakassering i sin egen hverdag. Særlig viktig er det å snakke om normkorrigerende trakassering (homo og hore-skjellsord og lignende), seksuell trakassering på digitale og sosiale medier og fysisk trakassering. Som en del av temaet fysisk trakassering bør man bruke tid på å snakke om seksuelle overgrep, voldtekt og betydningen av samtykke.

Hjelp og støtte

Ungdommer skal ikke stå alene med erfaringer av seksuell trakassering og overgrep. I workshopen brukte vi tid mot slutten på å snakke om hva slags hjelp og tjenester som finnes der ute om man selv eller noen man kjenner utsettes for overgrep. Vi oppfordret alle ungdommene til å tenke over hvilke personer i livet sitt, og særlig voksenpersoner, de kan snakke med. Det kan være familie, venner, helsesøster, kontaktlærer, ungdomsarbeider eller trener. I tillegg delte vi ut faktaark om nettressurser og andre hjelpetilbud, og oppfordret deltakerne til å bruke de nettressursene som finnes til å finne informasjon og hjelp.

Engasjer ledere

Å snakke direkte med ungdommene er viktig, men det er også nødvendig å styrke lederens kunnskap om seksuell trakassering. Tross alt er det lederne som følger ungdommene i hverdagen og har flest muligheter til å gripe inn eller hjelpe. Ledere kan i denne sammenheng være lærere, ungdomsarbeidere, ungdomsledere eller eldre ungdommer i gruppen. Det er helt vesentlig at ledere for en ungdomsgruppe kan gjenkjenne seksuell trakassering og har dialogverktøy for å løfte temaet med gruppen eller med ungdommene det gjelder. I tillegg er det viktig å diskutere med lederne hvordan de kan aktivt forebygge trakassering. Noen av ungdomslederne vi snakket med på leir fortalte at de var blitt bevisste på å alltid spørre «Får jeg gi deg en klem?» før de eventuelt klemte et klubbmedlem. Dette er et enkelt og konkret eksempel på hvordan en ungdomsleder kan modellere samtykkeprinsippet og respekt for andres grenser. Selv små handlinger som dette kan gjøre mye for å skape et respektfullt og trygt gruppemiljø.

Gi verktøy for å gripe inn

Å bevisstgjøre unge om seksuell trakassering og gi dem rom og mulighet til å reflektere over egne holdninger er et grunnleggende første steg for å forebygge seksuell trakassering. Forskning har imidlertid vist at det er vanskeligere å endre adferd enn holdninger og kunnskapsnivå (De la Rue m.fl., 2016). Derfor er det viktig å også ha fokus på praktiske strategier. Hva kan man gjøre når man ser eller hører noen bli trakassert? For Sommerflørt-workshopen utviklet vi en liste med ulike strategier for å gripe inn, som vi delte med ungdommene. Strategiene spant fra konfrontasjon av utøver til hjelp og støtte til den utsatte. Det er viktig å reflektere over de ulike mulighetene som finnes og hvordan hver enkelt situasjon kan kreve en unik tilnærming. I en lengre workshop bør man bruke tid på å la deltakerne øve på å gripe inn: jo mere trening man har, dess lettere blir det.

Kilder

Bendixen, M., & Kennair, L. E. O. (2014). *Resultater fra prosjekt Seksuell helse og trakassering i videregående opplæring 2013-2014*. Psykologisk Institutt, NTNU.

Bendixen, M., Muus, K. M., & Schei, B. (1994). "The impact of child sexual abuse: A study of a random sample of Norwegian students." *Child Abuse & Neglect* (18): 837-847.

Dahle, T., Dalen, H. A., Meland, E., & Breidablik, H.-J. (2010). «Uønskede seksuelle erfaringer og helseplager blant ungdom.» *Tidsskrift for Den norske legeförening* (130): 1912-6.

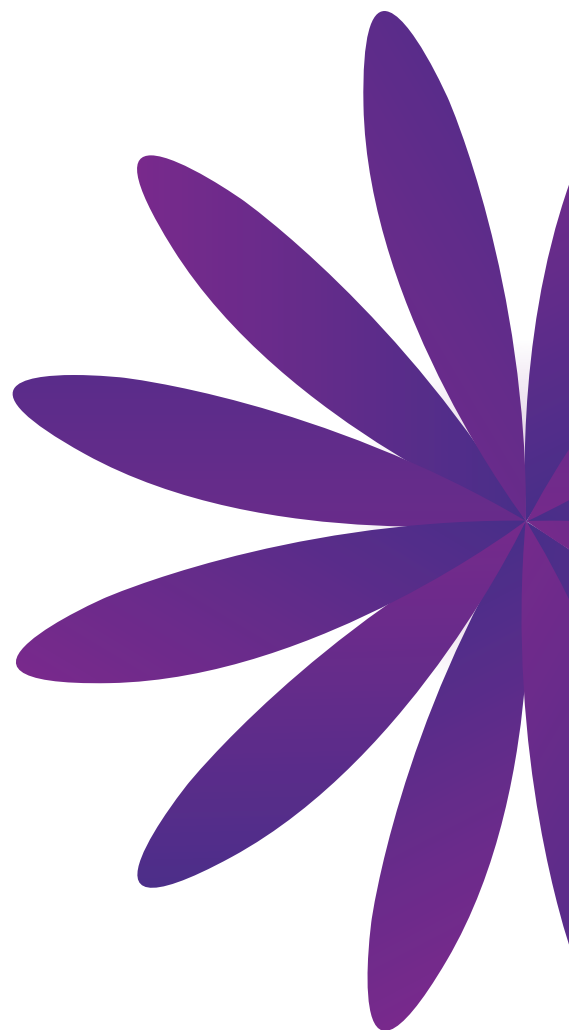
De La Rue, L., Polanin, J. R., Espelage, D. L., & Pigott, T. D. (2016). A meta-analysis of school-based interventions aimed to prevent or reduce violence in teen dating relationships. *Review of Educational Research* (20): 1-28.

Gunnarsson, T. (2016). *Bilder som förändrar världen*. Gävle kommune, Sverige. <http://www.gavle.se/Kommun--politik/Press-och-informationsmaterial/Bilder-som-forandrar-varlden/>

Mossige, S., & Stefansen, K. (red.). (2016). *Vold og overgrep mot barn og unge: Omfang og utviklingstrekk 2007-2015*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, NOVA. Rapport 5/2016.

Skeiv Ungdom. (u.d). Riv gjerdene – et normkritisk metodemateriale i antidiskriminerende arbeid. Oslo: Skeiv Ungdom.

Thoresen, S., & Hjemdal, O. K. (red.) (2014). *Vold og voldtekt i Norge: En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Rapport 1/2014.

Om oss

KUN jobber med likestilling, inkludering og ikke-diskriminering og har kontorer i Steigen og Steinkjer. I 2013 gjennomførte KUN, i samarbeid med Likestillingscenteret og Senter for likestilling, workshops om kjønnsroller og seksuell trakassering for rundt 650 elever i videregående skole i forbindelse med Riksteaterets jubileumsforestilling «Søstra mi». Se www.kun.no

Reform er et nasjonalt senter for menn og likestilling, med kontorer i Oslo. Siden 2014 har Reform drevet Stopp kjærestevolden, et undervisningsopplegg for ungdom om voldsfrie kjæresteforhold. Opplegget har vært gjennomført for over 3.000 ungdommer i alderen 14-20 år på skoler, fritidsklubber og i konfirmantundervisning rundt om i Norge. Reform har også utviklet en metodebok for lærere og andre som ønsker å bruke undervisningsmateriellet, samt holdt workshops om tematikken for voksne som jobber med ungdom. Se www.reform.no

